

УДК 53.01

Олександр Рокіцький, к.іст.н., доц., Василь Шендеровський, д.ф.-м.н., проф.

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

Інститут фізики НАН України, Україна

ІВАН ПУЛЮЙ – ДОРОГА ПОВЕРНЕННЯ В УКРАЇНУ

Oleksandr Rokitskyi, Ph.D., Assoc. Prof., Vasyl Shenderovsky, Dr., Prof.

IVAN PULUJ – ROAD RETURN TO UKRAINE

Переломним етапом на довгому шляху повернення імені Івана Пулюя на Батьківщину стало відзначення його 150 літнього ювілею на загальнодержавному рівні. Ініціаторами підготовчих заходів виступили представники наукової спільноти Тернополя і Львова та Міжнародне енциклопедичне бюро з фізики у Києві. Після довгих переконань уряд видав постанову створити Ювілейний комітет, хоча укладання програми заходів та її реалізація лягли на плечі ініціаторів.

В Тернополі, Львові та Києві початком лютого 1995 року перейшли ювілейні урочистості, що мали значний резонанс в засобах масової інформації. Вийшли ювілейні числа «Українського фізичного журналу» та «Вісника НАН України» з обширними публікаціями Романа Гайди та Василя Шендеровського. Творчою групою телепрограми «Свічадо» за сценарієм В.Шендеровського було створено високохудожню документальну стрічку «Іван Пулюй. Повернення». У Львові зусиллями Володимира Демченка випущено пам'ятну ювілейну медаль. За ініціативи й за безпосереднього виконання одного з дослідників історії фізики Анатолія Леня було проведено Всеукраїнську фізичну вікторину присвячену життю і діяльності Івана Пулюя.

Прикінцем травня у Львові і Тернополі перейшла Міжнародна науково-освітня конференція, що охопила широке коло проблем модерної фізики. Тоді ж було відкрито пам'ятник Івану Пулюю у Тернопільському приладобудівному інституті, що від квітня 1995 року носить його ім'я. Величний гранітний портрет, створений видатним українським скульптором Миколою Обезюком, встановлено у рідному Гримайлові. Там же його іменем названо вулицю і школу, у якій відкрито музей, що подає сторінки життя видатного вченого.

Святкові заходи у Львові, Тернополі та Гримайлові відвідали внуки і правнуки Івана Пулюя з Австрії, Великобританії та США. Науково-біографічні розвідки й інформаційні матеріали про життя і діяльність Івана Пулюя та перебіг ювілейних заходів надавали українські й закордонні часописи і газети, радіо й телевізія.

Міністерства зв'язку України та Австрії видали марку й конверт першого дня з портретом вченого. Його ім'я увічнено в назвах вулиць Тернополя, Львова, Києва та Івано-Франківська. У Відні та Празі, де жив і працював вчений встановлено пропам'ятні дошки.

Міжнародним енциклопедичним бюро з фізики підготовлено й видано двотомовий збірник праць Івана Пулюя. Перевидано Молитовник і Псалтир укладений І. Пулюєм українською мовою та перший повний переклад Біблії здійснений П. Кулішем, І. Пулюєм та І. Нечуй-Левицьким. У 1997 році вийшла друком книга „Подвижники Нації: Пулюй-Куліш”, що описує майже 30-річну співпрацю Пулюя й Куліша над українським перекладом Біблії.

У 1998 р. видавництво НТШ у Львові видало книгу Р. Гайди та Р. Пляцка, що ґрунтовно і всесторонньо описує життєвий і творчий шлях вченого. Остання згодом була перевидана в німецькомовному перекладі видавництвом Євросвіт.

У книжці викладачів ТДТУ імені І. Пулюя М. Медюха та С. Нагорняка „Фізико-технічні ідеї Івана Пулюя” проаналізовано винахідницьку діяльність вченого. В 2002

році у Київському національному університеті імені Т. Шевченка відбувся захист наукової дисертації на тему „Іван Пулюй у світовій науці й культурі”, у якій здійснено всебічний і цілісний аналіз творчої спадщини вченого, що дало можливість з’ясувати значення його наукових праць для формування нових напрямів дослідження у фізиці та електротехніці, дати об’єктивну оцінку внеску І. Пулюя у світову науку й культуру, його ролі в українському духовному і національному становленні.

Епістолярну спадщину Івана Пулюя зібрано, опрацьовано і видано доцентом Тернопільського національного економічного університету Ольгою Збожною: Іван Пулюй. Листи. Тернопіль-2007, 544 с.

Від 1997 року НАН України присуджує премію імені І.Пулюя за видатні досягнення в галузі експериментальної фізики. Для кращих студентів ТНТУ ім. І.Пулюя встановлено іменні стипендії, засновано фонд імені Івана Пулюя.

До 165-ї річниці від дня народження Івана Пулюя Національний банк України випустив іменну монету, яка була представлена при відкритті кімнати-музею вченого у Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя. Там же було представлено бібліографічний покажчик „Іван Пулюй: життя в ім’я науки та України” підготовлений та виданий Тернопільською обласною універсальною науковою бібліотекою і науково-технічною бібліотекою ТДТУ ім. І. Пулюя. Хронологічні рамки добору – 1865-2007 роки. Загальна кількість бібліографічних записів становить 956 позицій. Щодо кімнати-музею, то її експозицію розгорнуто за часово-просторовим принципом і розміщено на восьми стендах і столах. Кожен з них, за винятком першого і останнього, висвітлює певний період життя або напрям діяльності вченого.

Під склом, на столах, розміщених перед стендами по периметру кімнати, знаходяться експонати, що не знайшли попередньо свого висвітлення. Серед них: книги і брошури, Святе Письмо, Молитвослов і Псалтир, наукові праці і науково - популярні статті, листи, звернення і меморандуми, спогади сучасників, ювілейна монета, марки та поштові конверти. Музейний фонд постійно поповнюється новими цікавими надходженнями. Серед останніх – копія студентської книжки Івана Пулюя, з якої дізнаємося не лише про перелік дисциплін, які він вивчав під час навчання на теологічному та філософському факультетах, але і прізвища лекторів, що читали відповідні курси. У 2009 році в інституційному репозитарію університетської бібліотеки створено електронний фонд Івана Пулюя, що призначений для накопичення, зберігання та дослідження наукової спадщини вченого. Тут зберігаються різноманітні фото, відео та текстові матеріали, що популяризують його наукову та громадсько-політичну діяльність.

Знайомлячись з написаною власноруч біографією вченого, копіями свідоцтв про його хрещення та смерть (люб’язно наданих онуком Івана Пулюя Петером Пулюєм), відбитками його листів до друзів і недругів, до перших осіб обох імперій, відвідувачі переносяться в атмосферу XVIII ст., проникаються ідеями вченого, по-новому відкривають для себе його внутрішній світ. Все це захоплює і тримає в полоні відвідувачів музею не лише впродовж огляду експозиції, а оригінальна форма представлення робить доступним для різних категорій відвідувачів навіть складний матеріал і сприяє кращій реалізації освітньо-виховного задуму експозиції.

За задумом кімната-музей Івана Пулюя повинна стати не лиш даниною пам’яті і пошани до людини, чиє ім’я носить університет, але й тим духовним центром, відвідуючи який, кожен захотів би замислитися над метою свого життя, звірити свої ідеали, прагнення і повсякденні вчинки з життям людини, яка є взірцем глибокої духовності, високої моралі та самовідданого служіння рідному народові.